

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com | fax: 732.865.7002

עלה מן שינויים במן של שבת

ע"פ ספר שור סיני חידו"ת בעניינים שונים מאת הרב בנימין בראטה שליט"א

הנני ממסיר לכם לחם מן השמים (טז, ד).

בפירוש הצפנת פענח על התורה (בשלח טז, ד) העיר על שינוי לשון הפסוקים בהגדרת המן. דבפסוק ד' התורה לא כתבה לשון 'לאכלה', אבל להלן (פסוק ט"ו) לשון 'לאכלה' נזכרת. והסביר, דפסוק ד' מיירי גם במן של שבת, והגדרת מן של שבת היא **קדשים קלים** (כיון שניתר לב' ימים), והוא לי' ממון בעלים, ובאמת לא הי' דווקא 'לאכלה' אלא הי' מותר להשתמש בה גם לשאר דברים. אמנם פסוק ט"ו מיירי דווקא במן של שאר ימי השבוע ולא הי' לבעלים קנין בה [כיון שהוא בחינת **קדשי קדשים** מפאת שהותר רק ליום ולילה אחד], וממילא הוא רק 'לאכלה'.

ועיין גם במלבי"ם (טז, לא), שטעם המן של ימי השבוע הי' כצפיחית בדבש, כמו שכתוב בפרשתנו, וטעם המן של שבת היה כלשד השמן ככתוב בפרשת בהעלותך (במדבר יא, ח). ומכל הלין נראה שבאמת יש שינוי מהותי בין המן של ימות השבוע לבין המן של שבת.

והנה הספורנו (שמות טז, כה) כתב, שלמרות שהמן הרגיל של שאר ימות השבוע הי' מותר באכילה גם בלילה עד הבוקר, מ"מ המן שהותרו מערב שבת לשבת הי' מותר באכילה רק ביום השבת, ונאסר באכילה מיד בצאת השבת. וצ"ע בטעם הדבר.

וכששחתי עם הרב דוד הירש שליט"א בזה הענין, אמר לי דאפשר לפרש דגדרו של ה'לחם משנה' שנפל בערב שבת הי' כקדשים קלים [וכדברי הצפנת פענח], ודינו בב' ימים ולילה אחד דווקא. ממילא נאסר אחר השבת, כי השבת הוא יום הב' שלו והלילה שלאחריו הוא לילה הב', ונאסר.

פירוש אחר ראיתי בהערות על הספורנו שם [מאת הרב יהודה קופרמן זצ"ל], שההיתר העיקרי של אכילת המן בשבת היה משום שחל עליו שם 'מן של שבת', ותיכף במוצאי שבת כבר אינו מוגדר עוד כ'מן של שבת' ולפיכך נאסר.

וע"פ דבריו עלה ברעיוני טעם שלישי, שבאמת גם במוצאי שבת נשאר על המן של שבת חלות שם 'מן של שבת', וחידש הספורנו דאסור לאכול מן של שבת **שלא בשבת** משום שהוא מיועד לשבת. השבת החדירה במן את הקשר ההדוק בינה לבין השבת, ולכן אי אפשר לאכול אחר השבת.

ושוב ראיתי שמעין דברים אלו נמצאים בפירוש הש"ך על התורה (טז, כה). דשם כתב 'כי שבת היום' זהו מנה של שבת ואין **ראוי** לאוכלו בחול, לכן 'אכלוהו היום' **מאחר שנתקדש שנקרא עליו שם שבת** וכו', ע"ש.

וראיתי נפקא מינה לפירושים אלו בספר צנצנת המן (עמ' 95). דשם הסתפק אם הי'

הרב יהודה קופרמן ז"ל

מותר לאכול מן של שבת זו לשבת אחרת. וכתב, דאם איסור אכילת המן אחר השבת היה תלוי בפגיעה בכבודה של השבת, אפשר דהי' מותר לאכול מן של שבת זו לשבת שלאחריה. אמנם, לפי שאר ההבנות שהבאנו אין זה מוכרח. שהרי אם איסורו תלוי באיסור נותר אפשר לומר דכיון שנאסר נאסר.

עלה סעודה

סעודה שלישית ע"י חלוקת הסעודה וחובת הנשים בו

ע"פ ספר כתר מלכות על עניני שבת מאת הרב אלימלך רחום ליבינשטיין שליט"א

אכלוהו היום כי שבת היום לה' (טז, כה).

כתבו הראשונים (שבת קיז, ב) בשם ר"ת וז"ל, נשים חייבות בשלש סעודות וכן נמי לבצוע על שתי ככרות שאף הן היו בנס המן, עכ"ל. והקשו הראשונים על ר"ת, דמדוע הוצרך לטעמא דאף הן היו באותו הנס, הלא בלא"ה מחוייבות מעיקרא דדינא מהקישא דזכור לשמור.

ונראה בזה דהנה בעיקר חובת שלש סעודות בשבת דנתרבו בגמ' (שבת שם) מתלתא 'היום' שבפסוק 'ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה' (שמות טז, כה). לכאורה כפשוטו יסוד חיוב ג' סעודות הוא מדין כבוד השבת, וכן מבואר בכמה ראשונים [ע"י רש"י (ק"ה), א ד"ה אלא הא נמי], אר"ז (סי' נ"ב) רמב"ם (פ"ל מהלכות שבת הל"ט) ועוד].

אמנם בדברי ר"ת מבואר, דתיקוהו לזכר נס המן, ומשור"ה נתחייבו בהן נשים, וכן מפורש בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (ח"ד סי' תרמ"ב) משמיה דר"ת וז"ל, כבר נשאל לר"ת אם נשים חייבות בג' סעודות בשבת, והשיב דודאי חייבות שאף הן היו בירידת המן וע"י כך נתקנו שלש סעודות, עכ"ל.

ולכאורה איכא נפ"מ לדינא בזה לענין להפסיק בסעודת שחרית בכדי לאכול סעודה שלישית, דיעו"י בריטב"א (ק"ז, ב ד"ה במנחה) שכתב וז"ל, מכאן הקשו בתוספות על דברי בעל הלכות ז"ל שכתב שאין חיוב שלש סעודות להיותם בשחרית ובצהריים, אלא אם רצה ליפסוק בסעודת שחרית באמצע סעודה בברכת המזון ואחר לחזור לאכול שפיר דמי, ואילו במתניתין דהכא וכן בגמ' קובע סעודה שלישית בשעת המנחה. ובודאי מהכא ליתא קושיא, דדילמא תנאי נקטו סעודה שלישית במנחה לפי שהיה דרכן בכך, ונקט אורחא דמילתא, ולא שיהא חיוב בחלוק סעודות. ואעפ"כ שורת הדין כדברי התוספות [דחיוב שלש סעודות להיותם בשחרית ובצהריים], דכיון דנפקא לן ג' סעודות מדכתיב תלתא יום', סעודות חלוקות בעינן, שיהא ניכר מעלת שבת, עכ"ל.

ונראה דדברי הריטב"א אתיין רק לפי"ד הראשונים דחובת הסעודה נתקנה לכבוד השבת, ולהכי מסתברא למימר דאין לחלק הסעודה באמצע, דאי"כ לא יהא ניכר מעלת השבת, אבל לדעת ר"ת דחובת הסעודות היא מטעם זכר למן, ולא שייך כלל לדין כבוד שבת, לכאורה שפיר יכול להפסיק הסעודה באמצע, דאף בזה איכא זכר למן.

ומעתה ניתן לבאר דעת ר"ת לענין חיובא דנשים בג' סעודות, דלשיטתו דיסוד חיובא דסעודות שבת הוא משום זכר למן ולא מדין כבוד השבת, לא שייך בזה כלל ההיקש דזכור לשמור, דרק לענין חיובים הבאים מצד דיני שבת הוא דאיתרביא, אבל חובת סעודה לא שייכא כלל להלכות שבת, אלא דשבת היא הזמן שמחוייבים לעשות בה זכר לנס המן, וא"כ ליכא למימר דנשים מחוייבות משום היקישא דזכור לשמור, ולהכי נזקק ר"ת לומר דטעמא דמחוייבות הוא מסברא דאף הן היו באותו הנס.

הזמנים לעיר לייקואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

מוצאי שבת		יום השבת		ליל שבת		ערב שבת	
5:53	ג' כוכבים קטנים רצופים (8.5 מעלות)	8:54/9:39	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק) וגר"א	4:50	הדלקת נרות	12:40	מנחה גדולה (גר"א)
6:22	ע"ב דקות	9:59/10:29	סו"ז תפילה מג"א (לפי האופק) וגר"א	5:08	שקיעת החמה (צריך להחמיר ב' דקות)	2:38	ט' שעות (להתחלת סעודה)
6:34/6:40	ר"ת לחשבון 16 מעלות \ אכטיל	12:09	חצות (סעודת שבת להב"ח)	6:09-7:09 (ויר"א 5:57-6:57)	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	3:03	מנחה קטנה (איסור מלאכה)
	מנהג ליתן לחם לפני העופות בערב שבת שירה	5:09	שקיעת החמה	5:47	זמן קר"ש של ערבית (לערבית ולפני הסעודה)	4:30	פלג המנחה (מג"א לפי אופק)

במה שהעיר הרב שמעון שימאנאוויטש שליט"א (בגליון פרשת וארא) שלא השתמשו חז"ל בשם משה, איברא מצינו בבבא בתרא (קעד, ב) משה בר עצרי. ומ"מ הערה נכונה היא שאינו מצוי כלל שם משה, והלא דבר הוא. אולם מה שרצה ליתן טעם מיוחד למשה, הנה יש עוד הרבה שמות מראשי האומה שלא מצינו שהשתמשו בהם, כגון אברהם דוד ושלמה. וגם אהרן כמעט אינו בנמצא בחז"ל [חוץ מבבא קמא (קט, ב) אמר ל' ר' אהרן לרבינא]. וגם בשבטי י-ה יש שמות שלא השתמשו בהם בימי חז"ל, כגון יששכר זבולון ובני השפחות, וגם ראובן כמעט אינו בנמצא בחז"ל [חוץ מר' ראובן בן אצטרובלי (מועד קטן יח, ב)]. וכל זה הוצ' דבר הצריך ביאור.

לראו מאיר פלווויץ

האמונה במשיח והחיכויו לו מעיקרי הדת

בענין דברי החתם סופר שהביא הרב הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א (ב'עלים' פרשת ויחי), שהקשה מפני מה מנה הרמב"ם את האמונה במשיח כאחד מ"ג עיקרים. יש לציין לדברי הגה"צ ר' שמשון פינקוס זצ"ל בקונטרס 'תפארתה של תורה' [שהוא הקדמה לספרו תפארת תורה] שתירץ קושיית החתם סופר בטוטו"ד. ותורף דבריו, שמהות היהדות היא כריתת ברית אהבה שכרת הקב"ה עם ישראל, ו'ברית' תקרא כך רק אם היא ברית עולם, שאם יצויר שהקב"ה ח"ו יזרוק את ישראל לעולם, יהפכו התורה והמצוות לסתם עסק של שכר ועונש. ומפני זה קבע הרמב"ם את האמונה בביאת המשיח כאחד העיקרים, שאם המשיח לא יבוא נמצא שהקב"ה גירש אותנו ואינה ברית אמיתית כלל, וחסר עיקר העיקרים בעצם המהות של הברית. ונמצא שגם בהוה חסר מהברית.

ובענין זה שמעתי ממו"ר המשגיח הגה"צ ר' מתתיהו סלומון זצ"ל, בערך בשנת תשמ"ט לפני ששימש כמשגיח בבמ"ג ומסר אז שיחה בישיבה בענין משיח, והזכיר דברי הגרי"ז (ע"פ הרמב"ם פרק יא מהלכות מלכים הלכה יא) בענין מי שאינו מחכה לביאתו הרי"ז כופר וכו'. וביאר המשגיח זצ"ל על דרך משל, לאדם ששמו בערל שהיה מדוכא ביסורין מלא צרות צרורות וכו', ומגיע אליו אליהו הנביא ואומר לו ר' בערל יגיע יום שאתה תהיה בריא ככל האדם וכו', האם יתכן שלא יצפה האדם כל יום לקיום דבריו, אם לא שאינו מאמין באליהו הנביא? כך הדבר במשיח ובגאולה, וכן מבואר ממה שהרמב"ם (שם) הביא מה שכתוב בתוה"ק "והיטבן והרבן מאבותיך" (דברים ל, ה), וא"כ מי שאינו מחכה לזה, מוכח שאינו מאמין בו! כך דבריו.

עוד משל אמר, יש אנשים שמתייאשים מחמת שכבר מחכים זמן רב ולא בא. משל למה הדבר דומה, ליהלום שנפל לגדיש של תבואה, וחיפשו אחריו זמן רב, האם כשהגיעו כמעט לסוף הגדיש יאמרו "אם לא מצאנו עד הלום, למה נחפש יותר?" אדרבה, אם כבר משמשו ברוב הגדיש, אז יתגבר אצלם הביטחון שעוד מעט ימצאו אותו והרי הוא בודאי שם! וכמו כן המאמין באמת שבודאי יבא, כל שמתמהמה החיכויו

מתחזק.

יוסף שלמה אהרן

בגליון שמות העלה הרב צבי פינקלשטיין שליט"א שבסתמא עדיף חיי צער ממיתה, אבל שאני חיי צער שמפריעים מקיום המצות והדביקות דהתם מיתה עדיפה. ובגליון וארא העיר הרב שלמה יונגר מהא דענה רבי ישמעאל לקיסר אני אהרג תחילה ואל אראה במיתת חברי, דמשמע שכוונתו היה משום צער ראיית מיתת חבריו ולא משום שלא היה יכול לעמוד בקיום המצות כדבעי.

ונראה דאין להוכיח מהרוגי מלכות, דהתם היו עסוקים במצות קידוש השם ועדיף למות מיד מפני תרי טעמא, חדא דזרזין מקדימין וכו' ומצוה הבא לידך וכו' ושהוי מצוה לא משהינן, ובפרט במצוה רבתא דאמר ביה ר"ע כל ימי הייתי מצטער מתי יבא לידי ואקיימנה, והגם שבודאי מצד מצות "והי בהם" מוטב להשאר בחיים כל מה דאפשר, מ"מ מצד מצות קידוש השם שזכו בה בעל כרחם עדיפא להם אם יקיימוה לאלתר. ועוד דהרי באותה שעה, מצד אחד אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים, ומצד שני הרי זה מפריע במצות קידוש השם וכדאיתא ברש"י (אמור כג לב) וכשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו על מנת למות, ומסתמא היו צריכים לעשות שניהם לבקש ולהתפלל שיחיו וגם למסור עצמם על מנת למות, ודבר זה כמעט א"א לעשותו ובפרט כשמתייטרים ביסורים הכי קשים, וכמעט אי אפשר לבר נש לכווין כראוי בהאי מצוה, ולכן מובן מה שהיו רוצים לקרב מיתתן למצות קידוש השם כל מה דאפשר כדי לקיימה בהידורא.

אלא דאכתי קשה במה דאמר ואל אראה במיתת חברי, דמשמע דזה היה הטעם לדבר, אלא שגם זה לא קשה, מכיון שהיה מוטל עליהם לבחור מי ימות תחילה, אע"פ דמצד חיך קודמין היו להם לבחור בחיי עצמם, אבל אם יעשו כן על כרחם גם יבחרו בהריגת חבריו תחילה וזה אסור.

אברהם אלווין

מימין לשמאל, הגה"צ ר' ברוך ממזנקאטש זצ"ל, להבחלט"א החתן האדמו"ר ממזנקאטש שליט"א, כ"ק אדמו"ר החולקת יהושע מביאלא זצ"ל, והגה"צ ר' אהרן ברנשטיין זצ"ל ראש ישיבת חיי עולם

ואני ערל שפתים / מאכלי שבת בחול / חילוק בין צירוף לחלה וצירוף למצה

א] במאמרו של ידידי הרב יהודה ראטה שליט"א שהופיע בעלים פרשת שמות הובא בשם הגרי"י מוואלאזין זצ"ל בספר פה קדוש, שמשא התקשה לומר האות פ', ומשמעות דברי הכותב, שהגרי"י נטה מפירוש רש"י שכתב "בלבא" שהוא "balbe" ותרגומו "מגמגם", אלא שנקט שכובד פיו של משה היה קושי בביטוי האותיות בומ"פ, ושוב האריך בזה גם ידידי הרב משה ברוך קופמאן שליט"א במכתבו שבעלים פרשת וארא.

הלום ראיתי בספר פה קדוש פרשת וארא שהגרי"י מוואלאזין זצ"ל נקט כפירוש רש"י הנ"ל, שמשא רבינו היה "מגמגם". ואעתיק כאן דבריו הנעימים בפירוש הקל וחומר שנשא משה רבינו זצ"ל, משל לאחד שהיה יושב חבוש בבית האסורים, ובא איש כבד פה לפדותו, שהלה מוכן לשמוע לדבריו הגם שקשה לו לשמוע משום שרע לו לשבת בבית האסורים, ומה לו בזה אם ימתין עוד כמה רגעים, אבל בבוא האיש אל שר בית הסוהר לבקש מאתו שיוציא את השבוי לחפשי, היתכן שירצה השר לשמוע דברי האיש הזה המגמגם בלשונו להתמהמה ולחכות זמן מה על כל מלה ומלה עד שתצא מפיו, זהו שאמר משה הן בני ישראל לא שמעו, פירוש עם כל רעתם במצרים לא רצו לשמוע בקולי מפני שאני ערל שפתים, ואיך ישמעני פרעה, עכ"ל. ומבואר שהגרי"י נקט שמשא רבינו היה מגמגם. והמעין בדבריו בפרשת שמות יראה שאין משם שום סתירה, שגם שם כוונתו היתה שמשא לא גמגם באמירת "פקד יפקד", וזה היה סימן לאמיתת דבריו.

אולם נראה לומר בזה עוד ע"פ מה ששמעתי ממנומחית אחת המטפלת במגמגמים. שיש לכל מגמגם אותיות מסוימות שיותר קשה להם לבטא והם עלולים לגמגם בהן יותר משאר אותיות. עד כדי כך, שהמגמגמים מנסים לעקוף את הבעיה ע"י בחירת מילים חלופיות כדי להמנע מלומר המילים שיש בהן האותיות שהם נתקלים בהן. לפי זה יש לומר שאלו ואלו דברי אלקים חיים, שמשא רבינו היה מגמגם דווקא באלו האותיות, וכל דברי המפרשים בזה עולים בקנה אחד.

ב] בענין דברי הרב בנימין בראטה שליט"א שהובא בגליון זה (עמ' א) שהמן של שבת אינו ראוי לאכלו לאחר השבת, אציין למה ששמעתי מאחד מידידי בשם זקנינו הרבנית קרופניא תלית"א בת הגרי"ר גרוזובסקי זצ"ל שחמיו של הגרי"ד, הג"ר אברהם יצחק צימרמאן זצ"ל [ואולי היה חמיו שלו הצדיק הרב יעקב משה מושיאיער זצ"ל] היה נוהג לקבור שיורי מאכלי שבת לאחר השבת.

ג] בענין מה שהובא בעלים פרשת בא מהאדמו"ר ממזנקאטש שליט"א לחלק בין דין צירוף לחלה ודין צירוף למצה, אציין שבעיקר סברת האדמו"ר שליט"א, כבר עמד החזון איש זצ"ל, ולכאורה היה מקום לחלק דבעיסה בעינן חיוב בעיסה, אין הנגרר משלים [עיי"ש לענין אורח], אבל מצה לא בעינן שיעורא במצה אלא באכילה, שאם יש לו חצי זית ואפה קודם אכילת פרס והשלים אכילתו יצא, אם כן כשאל את הנגרר נמי יצא, עכ"ל. אבל עיי"ש שמיסקי שלא כן מתוך ראייה מהתוספתא.

ואודות התמונה שהתפרסמה שבוע שעבר, העירני ידידי הרבני התורני הרב יעקב ברנשטיין שליט"א, אחיינו ונאמן ביתו של כ"ק אדמו"ר ממזנקאטש שליט"א שהתמונה אינה מחתונת האדמו"ר הגה"צ רמ"ל, אלא מאחיו האדמו"ר מדינוב שליט"א. ובאדיבתו של הרב יעקב אנו מפרסמים כאן תמונה נדירה המתנאים של האדמו"ר הגה"צ רמ"ל ממזנקאטש שליט"א שהתקיים בביתו של זקינו, חותן משה, הגה"צ רבי אהרן ברנשטיין זצ"ל, ראש ישיבת חיי עולם. תשו"ח לידידי.

ב"א שמעון שימאנאוויטש

כ"ה ניסי המן בספר ילקוט מעם לועז (שמות טז, לו) מונה כ"ה ניסים שהיו במן, ואלו הם בקיצור [הועתקו כאן בלשונם הזהב של חז"ל ומפרשים]:

א [זיכור הדעת והכנה לקבלת התורה] "כשיצאו ממצרים היו גסים ולא היו יכולים לקבל התורה שהיה נראה להם כדברים מרים קשים וכו'. לכן הוצרך לתת להם המן כדי לזקקים ולחדדם כדי לקבל התורה" (ילקוט ראובני שמות טז, ד, וכ"כ רבינו בחיי שם טז, לו). המן פעל כל זאת בעשרים יום, כי התחילו לאוכלו בט"ז אייר (רש"י שם טז, א), וקבלו את התורה בו' סיון.

ב [ירידה מן השמים] "שינה [הקב"ה] עליהם מעשה בראשית, עשה להם תחתונים עליונים ועליונים תחתונים - לשעבר היה הלחם עולה מן הארץ והטל יורד מן השמים וכו', ועתה נתחלפו הדברים, התחיל הלחם יורד מן השמים והטל עולה מן הארץ וכו'" (מכילתא).

ג [הוכנה הקרקע לקבל המן] "יוצאת רוח צפונית ומכבדת המדבר, יורד מטר מכבס הארץ, והטל עולה והרוח מנשבת בו, ועושהו כמין שולחנות של זהב, והמן יורד עליהם" (מכילתא שם ד). המן ירד בשקט, ואע"פ שירד מן הרקיע לא היה צונן אלא חם (שם וביומא עו, א). ועל המן היה "טל מלמעלה וטל מלמטה, ודומה כמו שמונה בקופסא" (יומא עה, ב), כדי לשומרם משקצים וזבובים (ספרי בעלותך פסקא לא).

ד [גובה המן] "מן שירד להן לישראל היה גבוה ששים אמה וכו'. היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב" (יומא עו, א).

ה [ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר] (שמות טז, יח). פירש רש"י: "יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט, וכשבאו לביתם מדדו בעומר איש איש מה שלקטו ומצאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר באהלו, והממעיט ללקוט לא מצא חסר מעומר לגולגולת, וזהו נס גדול שנעשה בו".

ו [הבאיש למחרת] "וַיִּזְתְּרוּ אֲנִישֵׁי מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וירם תולעים ויבאש" (שמות טז, כ). וזה היה דרך נס, כי בלילה אחד אין תולעים באוכל, ובפרט במן שהיה עטוף בטל. [א.ה. הובא בשם מהר"א, ולא מצאתי].

ז [לא ירד בשבת] המן ירד בכל הימים חוץ משבת, וזה היה מופת לאומות על יום השבת, כדאיתא במדרש (שמות רבה כה, יא) על הפסוק "ראו כי ה' נתן לכם השבת" (שמות טז, כט): "כך אמר להם הקב"ה, אם יבואו עכו"ם ויאמרו לכם למה אתם עושים את יום השבת ביום הזה, אמרו להם 'ראו' שאין המן יורד בשבת".

ח [מן מיום ששי לא הבאיש בשבת] מה שאין כן בשאר הימים וכנ"ל.

ט [ברכה בשבת] ביום הששי אספו ג' עומרים לגולגולת, א' ליום ששי, וב' לשבת, כדאיתא בילקוט שמעוני (שמות פרק טז רמז רנח): "והיה משנה, לחם משונה. או אינו אלא לחם כפול, כשהוא אומר שני העומר לאחד הרי לחם כפול אמור, הא מה תלמוד לומר לחם משנה, לחם שהוא משונה, הא כיצד בכל יום היה בא עומר אחד ובשבת שני עומרים וכו'".

י [מזון רוחני, ושינוי טעם לפי רצון האדם] המן היה מזון של מלאכי השרת (יומא עה, ב), והיה דבר שלא ידעו מה הוא (שמות טז, טו). והיה טעמו משתנה לפי רצון האדם (יומא עה, א, שמות רבה כה, ג). [א.ה. מה שנמנו מזון רוחני ושינוי טעם כנס אחד, יבאר ע"פ דברי הרמב"ן (שמות טז, ו) שהמן השתנה לפי מחשבתן משום שהיה מאכל רוחני, ע"ש].

יא [טעם ומראה מיוחד בשבת] "בכל יום היה ריחו נודף ובשבת היה ביותר. בכל יום היה מוזהב כזהב ובשבת ביותר" (ילקוט שמעוני שמות פרק טז רמז רנח).

יב [נבלע באיברים] המן נבלע ברמ"ח איברים ולא נצרכו לעשיית צרכים (יומא עה, ב, מדרש תהלים מזמור עח).

יג [מתיקות] "דבש אחד מששים למן" (ברכות נז, ב).

יד [גילה נסתרות] "כשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין, כך המן מגיד להם לישראל מה שבחורין ומה שבסדקין. כיצד, שנים שבאו לפני משה לדין, זה אומר עבדי גנבת וזה אומר אתה מכרתו לי, אמר להם משה לבוקר משפט, למחר אם נמצא עומרו בבית רבו ראשון בידוע שזה גנבו, אם נמצא עומרו בבית רבו שני בידוע שזה מכרו לו, וכו'" (יומא עה, א, עיין עוד שם).

טו [ריחו] כתב בזה"ק (חלק ב דף סב): "והוא מנא הוה סליק ריחין דכל בוסמין דגנתא דעדן, דהא ביה אתמשך ונחית לתתא". [תרגום: ואותו המן היה מעלה ריחות טובות של כל מיני בשמים של גן עדן, שהרי דרך גן עדן נמשך המן וירד למטה].

טז [אבנים טובות] "שירדו להם לישראל אבנים טובות ומרגליות עם המן" (יומא עה, א).

יז [זמן ירידת המן] המן לא ירד ביום כדי שלא יתבטלו ממלאכה. קמו בבוקר ומצאו את פרנסתם מוכנה. [א.ה. הובא בשם רבינו בחיי ושם טוב, ולא מצאתי].

יח [לאחר שנמס המן] "כיוון שחמה זורחת עליו היה פושר והולך ונחלים היו מושכין ממנו ומוליכין לים הגדול ובאין אילים וצבאי' ויחמורי' וכל בהמה ושותין מהם ואחר כך באין האומות וצדין מהם ואוכלין אותן וטועמים בהם טעם מן שהיה יורד לישראל" (מכילתא פרשת ויסע פרשה ה).

יט [טוהר מחשבה] "והיה מזכך חומרם ומנקה כל החלודה שבקרבם ומטהר אותם מכל הרהורים רעים ומכל מחשבות רעות" (ש"ך עה"ת שמות טז, ד).

כ [טוהר הגוף] "אין הרימה שולטת באוכלי המן, כדאיתא בהמוכר את הספינה" (בעל הטורים טז, כד). וכוונתו לדברי הגמרא (ב"ב עג, ב) שלא שלטה רימה במתי מדבר, וטעם הדבר מפרש בעל הטורים משום שאכלו המן.

כא [ירידת מן בשביל יתרו] "בשש שעות בא יתרו וירד לו מן בשש שעות כנגד ששים רבוא" (מדרש תהלים מזמור עח). ומפרש הש"ך (עה"ת טז, ד) "לפי שהמן היה יורד בבוקר בבוקר וחס השמש ונמס, והוא בא בשש שעות ולא היה לו מה לאכול, כי כל אחד לקט עומר המרבה והממעיט המרבה לא העדיף. עשה לו נס שירד המן [עוד] בשש שעות כנגד ששים רבוא".

כב [אומות העולם לא יכלו לטעום] "אומות העולם לא היו יכולין לטעום ממנו, שהיה בפיהם כגדין מרין" (תנחומא בשלח כב, וכן איתא בשמות רבה פה, ט). "שכשהיה אחד מן האומות פורש ידו לקבל מן, לא היה בידו עולה כלום" (ספרי האזינו שיג).

כג [משך זמן הנס] "ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה וגו'" (שמות טז, לה). וכתב על זה האבן עזרא: "זה הנס היה גדול מכל הנסים שנעשו על יד משה כי נסים רבים היו במן, ועמדו ארבעים שנה. ולא כל הנסים האחרים".

כד [קיום צנצנת המן לדורות] אף על פי שהמן היה נמס מיד בו ביום, המן שבצנצנת התקיים לדורי דורות. [א.ה. כ"כ באבן עזרא (שמות טז, טז), אבל במעם לועז ציין למהרי"א, ולא מצאתי].

כה [שליט] "ועמד להם השלו ארבעים שנה כשם שעמד המן" (רבינו בחיי, ע"ש).

חקירה בשינוי טעם המן לפי מחשבת האדם, או גם ממשו. ויש לחקור למ"ד שגם ממשו השתנה, האם נהפך לגמרי בכל תכונותיו, או לא. ויש כמה נפק"מ מחקירה זו:

א [ברכת המזון] בגמרא (ברכות מח, ב) איתא שמה תיקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן. והקשה רבי יוסף ענגיל (גליוני הש"ס שם) הלא המן לא היה מחמשת מיני דגן. ותירץ שחשבו בו טעם לחם וממילא היה כלחם ממש וחיבב בברכת המזון (וע"ע בטעמא דקרא שמות טז, טו).

ב [שיעור עיכול] הקשה החזון איש (או"ח סימן כח ס"ק ד) איך ברכו על המן ברכת המזון הא נבלע באיברים (כדאיתא ביומא שם) והו"ל כנתעכל מיד. ובטעמא דקרא (שם) תירץ שאם כיוונו ללחם היה בו כל תכונות לחם, ואם כן לא נבלע מיד באיברים עד שיעור עיכול.

ג [מצות אכילת מצה] רבי יוסף ענגיל (שם) הביא בשם הריטב"א (קידושין לז, ב) שאין יוצאין ידי חובת מצה במן, הואיל ואינו לחם מחמשת מיני דגן. וכתב רבי יוסף ענגיל דמשמע מכאן דלא הועילה המחשבה לעשותו כאותו מאכל ממש.

ד [שתי הלחם] רבי יוסף ענגיל (שם) הביא עוד בשם התוס' (מנחות מה, ב ד"ה קרבו) שכתבו בשם רש"י דשתי הלחם לא היו קריבין במדבר הואיל ולא היה להם אלא מן, ומשמע כנ"ל דלא הועילה מחשבה לעשותו כלחם ממש. עיין שם מה שכתב לדחות רא"י זו.

ה [טעם מאכלות אסורות] החיד"א (פתח עינים חולין קט, ב) נשאל האם מותר לחשוב במן טעם מאכלות אסורות, והשיב שמותר, ע"פ מה דאיתא בגמרא (חולין שם) שמותר לאכול כחל צלי כדי לטעום בו טעם בשר בחלב, הרי שבטעם לבד ליכא איסורא, ע"ש. אולם אם נימא דהמן קיבל לא רק טעמן וממשן של המאכלים אלא גם כל תכונתם, אם כן אין הנדון דומה לראיה.

אמנם יש לדון לגבי מצה, שתי הלחם, ומאכלות אסורות, דאפילו נימא שנהפך לגמרי בכל התכונות, מ"מ הוא יצירה חדשה ולא חלו עליו דיני המאכל, דוגמת מה שהובא בשם הגר"ח הלוי דשמן נס פסול למנורה.

עלה שירה **Shir Through the Ages**

Rabbi Moshe Boruch Kaufman,
Machon Aleh Zayis

אָז יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת (שמות טו, א)

10 Shiros אז שר משה. Many *meforshim* question the use here of the future tense, שיר, instead of the past tense, משה. Rashi himself gives two explanations, while the Baal HaTurim explains by way of gematria that the *yud* corresponds to the ten *shiros* sung in our history, the first Az Yashir, and the last waiting for the end of days with the arrival of Moshiach (see *Yeshayah* 42:10).

The other eight *shiros*, according to the Baal HaTurim are:

2) *Shiras HaBe'er* (*Bamidbar* 21:17-20) 3) *Shiras Haazinu* (*Devarim* 32) 4) *Shiras Yehoshua* upon defeating the Emorim (*Yehoshua* 10:12) 5) *Shiras Devorah* when Sisra fell (*Shoftim* 5:1, *haftaras Beshalach*) 6) *Shiras Chana* (*Shmuel* 1, 2:1), *haftaras Rosh Hashanah* 7) *Shiras Dovid* upon his salvation from his enemies (*Shmuel* 2, 23, *haftaras Shevii shel Pesach*) 8) *Shirah* of Shlomo upon the completion of Binyan Bais Hamikdash (*Tehillim* 30) and 9) *Shiras Chizkiyahu*, for being saved from Sancheriv (*Yeshaya* 38:20).

Various Opinions It is accepted by all that there are nine *shiros* in Tanach, with a tenth to be sung in the time of Moshiach; but opinions vary about what to include on the list. Four primary sources are *Yalkut Shimon* (*Yehoshua* 20), *Mechilta* and *Midrash Tanchuma*, *Targum Shir Hashirim* (1:1), and Rav Shimon HaGadol in the *piyut* אי פתרום, said in the *beracha* of אימת ויציב for the last days of Pesach.

Interestingly, the Baal HaTurim's count of the 10 *shiros* doesn't coincide with any of them.

While all opinions include *Shiras haYam*, *Shiras haBe'er*, *Shiras Yehoshua*, *Shiras Devorah*, *Shiras Dovid*, and a *shir* for the time of Moshiach, the other four out of ten *shiros* are subject to debate.

For example, according to the *Mechilta* and *Midrash Tanchuma*, the *shirah* of Chana is not included; perhaps this is because Chana's *shirah* is called a *tefillah* (67). According to Rav Shimon Hagadol, *Shiras Haazinu* is not counted; his reasoning may be that *Haazinu* is not of a joyous nature. And *Chizkiyahu's shirah* is not included in any other source, presumably because he was criticized for saying *shirah* not at the time of the miraculous victory over Ashur (see *Sanhedrin* 94a), but only after he was healed from his illness.

Omitted Shiros Most opinions list the first *shirah* as Odom's *Mizmor Shir L'Yom HaShabbos* (*Tehillim* 92), composed upon realizing that he had the opportunity to repent the sin of the *eitz hadaas*. Perhaps the Baal HaTurim includes only *shirah* that is recorded in Tanach.

Most include in their list the *shirah* that Bnei Yisrael sang on the night of Yetzias Mitzrayim, as the *pasuk* says, השיר הזה לכם כליל התקדש חג. In fact, the Gemara (*Megillah* 14a) says that on Pesach we say *shirah* to celebrate our redemption from slavery to freedom. Although Rashi says that "shir" here refers to Az Yashir, the *Turei Even* says that this *pasuk* refers to the *shir* of Hallel on the first night and day of Pesach. Again, perhaps the Baal HaTurim excludes this *shir* because it too isn't written in the Torah itself.

The *Yalkut* and the *paytan* include the *shir* of Yehoshafat upon being saved from Ammon and Moav (*Divrei Hayamim* 2, 20:22). The *Targum Shir Hashirim* includes Shlomo's *Shir Hashirim*; ironically, no other opinion does so.

A Written Shir Only No source includes the *shirah* of Aseres Bnei Haman. The Gemara (*Megillah* 16b) says that the "shirah" of Aseres Bnei Haman is written in two columns, not the typical way that *shiros* are written in the Torah – that it is simply a list, not an actual song of praise, and therefore not included in the count. Those who don't include *Haazinu* in the count probably feel that it too is a written *shirah*, as opposed to a song of praise that is sung.

Salvation from Enemies Perhaps we may suggest a new approach to the list of included *shiros*. The fundamental idea of *shirah* as expressed numerous times in Az Yashir, the prototype of *shirah*, is that Bnei Yisrael were saved from the enemy through a miracle. Although *shirah* may be sung on other joyous occasions, the main idea of *shirah* is like saying Hallel for a *nes*; the Gemara (*Megillah* 14a) actually describes saying Hallel as singing *shirah*.

If so, Odom Harishon's *shirah* wouldn't be included, as it doesn't involve a direct salvation or miracle, but is a general expression of gratitude to Hashem; and the same would apply to many Mizmorei Shir of Dovid in *Tehillim*, and even to *Shir Hashirim* of Shlomo.

With this we can explain why *Shiras HaBe'er* was sung only at the end of the 40 years. Its theme isn't simply the gift of water in the Midbar, but the miracle of the Emorim being crushed between the mountains (see Rashi, *Bamidbar* 21:17).

10 Salvations Counting only salvation from our enemies through miracles, we also arrive at the number 10:

- 1) Leil Yetzias Mitzrayim (Hallel) – saved from slavery
- 2) Az Yashir – saved from drowning at the Yam Suf
- 3) *Shiras HaBe'er* – saved from the Edomim
- 4) Yehoshua's army – saved from the Emori
- 5) Devora's troops – saved from Sisra
- 6) Dovid Hamelech – saved from all his enemies
- 7) Chizkiyahu's army – saved from Sancheriv
- 8) Yehoshafat's army – saved from Ammon and Moav
- 9) The downfall of Aseres Bnei Haman – Am Yisroel saved from annihilation and
- 10) In the time of Moshiach – the final salvation, *bimheirah v'yameinu*.

